PROVOCĂRI ȘI PROGRESE ÎN IMPLEMENTAREA EDUCAȚIEI INCLUZIVE PENTRU COPIII CU DIZABILITĂȚI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

CHALLENGES AND PROGRESS IN THE IMPLEMENTATION OF INCLUSIVE EDUCATION FOR CHILDREN WITH DISABILITIES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Mihail CIOBANU, doctorand, cerc.știin.,

Institutul Național de Cercetări Economice,

Academia de Studii Economice din Moldova

ORCID ID: 0000-0003-1193-6018

Silvia SAVCENCO, cerc.știin.,

Institutul Național de Cercetări Economice,

Academia de Studii Economice din Moldova

ORCID ID: 0000-0002-0058-4320

REZUMAT: *Educația incluzivă este un drept fundamental și un indicator al progresului social, însă implementarea sa în Republica Moldova întâmpină provocări. Articolul analizează cadrul legislativ actual, precum Legea nr. 60/2012 și programele de educație incluzivă, evidențiind obstacolele precum lipsa infrastructurii adaptate, personalul insuficient pregătit și atitudinile stigmatizante. Deși recentele inițiative de formare profesională și servicii de suport educativ au dus la progrese, acestea rămân limitate. Sunt propuse măsuri precum alinierea politicilor naționale la standardele europene, dezvoltarea materialelor didactice adaptate și redirecționarea fondurilor către școlile comunitare. Educația incluzivă este esențială pentru integrarea copiilor cu cerințe educaționale speciale, contribuind la o societate echitabilă și deschisă. Articolul a fost elaborat în cadrul Subprogramului 030101 „Fortificarea rezilienței, competitivității și durabilității economiei Republicii Moldova în contextul procesului de aderare la Uniunea Europeană", finanțare instituțională.*

Cuvinte-cheie: *educație incluzivă, copii cu dizabilități, integrare școlară, accesibilitate*

ABSTRACT: *Inclusive education is a fundamental right and a marker of social progress, yet its implementation in Moldova faces challenges. This article examines*

the current legislative framework, including Law No. 60/2012 and inclusive education programs, highlighting barriers such as inadequate infrastructure, insufficiently trained personnel, and stigmatizing attitudes. While recent initiatives in professional training and support services have led to progress, they remain limited. Proposed measures include aligning national policies with European standards, developing adapted teaching materials, and reallocating funds to community schools. Inclusive education is vital for integrating children with special educational needs, fostering a more equitable and open society. The article was developed within the framework of Subprogram 030101 „Strengthening the resilience, competitiveness, and sustainability of the economy of the Republic of Moldova in the context of the accession process to the European Union", institutional funding.

Keywords: *inclusive education, children with disabilities, school integration, accessibility*

Introducere

Educația incluzivă este un drept fundamental, dar și un indicator esențial al progresului social. În Republica Moldova, educația incluzivă pentru copiii cu dizabilități marchează o schimbare semnificativă de la abordarea tradițională, în care copiii cu dizabilități erau izolați în instituții speciale, la un sistem care promovează integrarea acestora în școlile de masă. Această schimbare se aliniază Convenției ONU privind drepturile copilului și altor convenții internaționale care subliniază nevoia de oportunități egale în educație. Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020 a reprezentat un punct de cotitură, stabilind o agendă de reformă pentru accesibilitate și integrare [1]. Totuși, problemele întâlnite în implementarea acestor măsuri – de la barierele fizice și logistice la obstacolele atitudinale – au făcut ca integrarea efectivă să fie încă dificilă. Scopul acestui articol este să examineze aceste provocări și progrese, oferind o bază pentru continuarea reformei educaționale în Moldova.

Context legislativ și politici publice

Legislația națională joacă un rol crucial în promovarea și sprijinirea educației incluzive. În Republica Moldova, Legea nr. 60/2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități [2], completată de Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020, oferă un cadru legal prin care se promovează integrarea copiilor cu dizabilități în școlile comunitare. Cu toate acestea, implementarea acestei legislații se confruntă cu provocări, deoarece prevederile sunt adesea interpretate într-un mod care permite excluderea copiilor cu dizabilități din mediile educaționale de masă. Astfel, deși legislația vorbește despre dreptul la educație, normele și mecanismele de punere în aplicare sunt încă deficitare. Recent a fost adoptat Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2024-2027 [3]. El are ca scop principal crearea unui sistem educațional care să asigure accesul egal la educație de calitate pentru toți copiii, inclusiv cei cu

cerințe educaționale speciale (CES). Acesta promovează o școală incluzivă, considerată baza unei societăți incluzive, cu obiectivul de a integra complet copiii cu CES la toate nivelurile de învățământ până în 2027. Planul identifică mai multe probleme majore, precum accesul limitat la educație pentru copiii cu CES, lipsa infrastructurii adaptate, insuficiența cadrelor specializate și resurse financiare inadecvate. Printre acțiunile prioritare se numără dezvoltarea centrelor de resurse pentru educație incluzivă, instruirea cadrelor didactice, crearea unor planuri educaționale individualizate și adaptarea politicilor naționale la standardele europene. Se urmărește creșterea capacității instituțiilor de învățământ de a răspunde diversității copiilor, inclusiv prin implementarea tehnologiilor asistive și a serviciilor de suport. Rezultatele așteptate includ creșterea semnificativă a integrării copiilor cu CES în sistemul educațional, reducerea inegalităților și îmbunătățirea perspectivelor de angajare și incluziune socială pentru persoanele cu dizabilități. Astfel, programul își propune să contribuie la transformarea educației din Republica Moldova într-un sistem echitabil și accesibil pentru toți. Părinții și îngrijitorii copiilor cu dizabilități din Republica Moldova trăiesc frecvent experiențe de stigmatizare și discriminare, atât din partea societății, cât și a specialiștilor din diverse domenii. Majoritatea covârșitoare, aproximativ 80%, raportează că se confruntă cu comportamente care le subminează demnitatea și le amplifică dificultățile [4]. Aceste experiențe îi determină să reducă interacțiunile copiilor lor cu lumea exterioară, încercând să-i protejeze de prejudecăți și reacții negative. Atitudinile discriminatorii predominante sunt adesea exprimate sub formă de milă (65%), dispreț (45%) sau prejudecăți (42%). Aceste reacții afectează profund părinții, însă impactul variază în funcție de gen. Femeile, în special mamele, resimt mai intens presiunea socială și stigmatizarea, în timp ce tații sunt mai predispuși să experimenteze sentimente de jenă atunci când apar în public împreună cu copiii lor. Acest climat social nu doar că limitează oportunitățile de incluziune ale copiilor, dar creează și o povară emoțională semnificativă asupra familiilor lor. Este esențial ca societatea să depășească aceste bariere atitudinale și să adopte un comportament bazat pe respect și sprijin, în locul milei sau prejudecăților. Doar astfel poate fi creat un mediu cu adevărat incluziv și echitabil pentru toți.

Principalele provocări

Educația incluzivă în Republica Moldova progresează prin politici și legi care asigură drepturi egale pentru copiii cu CES, dar implementarea practică rămâne deficitară. Școlile generale au făcut pași importanți, însă cele vocaționale și superioare sunt slab adaptate [5, p.15]. Accesibilitatea fizică este esențială pentru ca educația incluzivă să devină o realitate. În prezent, multe școli din Republica Moldova nu dispun de rampe, lifturi și echipamente asistive, cum ar fi materiale educaționale adaptate și tehnologii pentru copii cu deficiențe de auz sau vedere. Majoritatea clădirilor școlare sunt proiectate fără să țină cont de nevoile specifice ale copiilor cu dizabilități, iar această lipsă de accesibilitate creează o barieră directă în calea participării acestor copii la activitățile educaționale. Fără investiții semnificative în infrastructură, copiii cu dizabilități nu pot participa activ la cursuri și la activitățile sociale din școală, ceea ce conduce la izolare și segregare. Atitudinile negative și stigmatizarea reprezintă un obstacol major în calea educației incluzive.

Un studiu al UNICEF arăta că 41% dintre cetățenii moldoveni nu sunt de acord ca elevii cu dizabilități să fie integrați în școlile de masă, iar cadrele didactice nu sunt suficient pregătite pentru a face față diversității în clase [6]. În plus, doar jumătate dintre cadrele didactice consideră că acești copii ar trebui să fie incluși, în timp ce aproximativ o treime dintre elevii din clasele superioare resping această idee. În plus, legea nu interzice, dar nici nu încurajează în mod explicit integrarea copiilor cu dizabilități, astfel că rămâne la latitudinea fiecărei instituții școlare dacă permite sau nu înscrierea acestor copii.

Aceste lacune legislative subliniază necesitatea revizuirii cadrului legal și armonizării acestuia cu Convenția ONU privind drepturile copilului, care pune accent pe educația incluzivă ca un drept fundamental. Aceste atitudini denotă lipsa conștientizării importanței incluziunii și subliniază nevoia unor campanii educative care să reducă stigmatizarea și să promoveze respectul și acceptarea. Un obstacol important este deficitul de personal calificat în domeniul psiho-pedagogiei speciale și lipsa unor cadre de sprijin, precum logopezi, consilieri școlari și personal auxiliar pentru susținerea nevoilor copiilor cu dizabilități. Multe școli nu dispun de suficient personal instruit pentru a asigura un proces educațional de calitate și personalizat. Fără această formare, educația incluzivă rămâne doar un ideal neimplementat, iar copiii cu dizabilități nu beneficiază de un suport adecvat.

Progrese și inițiative

Recentele programe de formare profesională pentru cadrele didactice au dus la o creșterea competențelor în educația incluzivă. Prin aceste sesiuni, profesorii învață să adapteze metodele de predare pentru a răspunde nevoilor individuale ale copiilor cu dizabilități. În plus, majorările salariale pentru cadrele didactice din acest domeniu reflectă eforturile de recunoaștere a importanței muncii lor. Totuși, formarea continuă este esențială, iar necesitatea unei pregătiri specifice și aplicate pentru a lucra cu copii cu diverse tipuri de dizabilități rămâne ridicată. Deși insuficiente, au fost implementate servicii de suport educativ în unele școli din Republica Moldova, care s-au dovedit a fi utile în sprijinirea elevilor cu CES. Monitorizarea acestor servicii a scos în evidență nevoia de îmbunătățire și adaptare continuă a acestora la cerințele individuale ale elevilor. Formula de normare a activității cadrelor de sprijin este considerată neadecvată și necesită revizuire pentru a asigura o intervenție eficientă. Totuși, există o deschidere din partea părinților și a cadrelor didactice pentru integrarea copiilor în școlile de masă, un aspect care reflectă un progres semnificativ, deși parțial.

Concluzii și recomandări

Implementarea educației incluzive în Republica Moldova este un proces de durată, iar progresele actuale sunt încurajatoare, dar încă insuficiente pentru a atinge scopurile de integrare pe scară largă. În ciuda dificultăților întâmpinate – de la lacune legislative la deficiențe de infrastructură și reticențe comunitare – inițiativele recente demonstrează o dorință de schimbare. Progresele necesită o coordonare eficientă între autorități, ONG-uri și instituțiile de învățământ, iar accentul trebuie pus pe dezvoltarea continuă a cadrului legal, îmbunătățirea infrastructurii și conștientizarea publicului. Educația incluzivă este nu doar un drept al copiilor cu dizabilități, ci și

un pas important către o societate mai echitabilă și mai deschisă. Este necesară o restructurare a serviciilor de sprijin pentru a răspunde diversității copiilor, incluzând nevoile copiilor cu deficiențe de auz, vedere, tulburări de spectru autist (TSA) și alte tipuri de dizabilități. Astfel, fiecare copil ar beneficia de o abordare individualizată, adaptată specificului dizabilității. Fondurile alocate instituțiilor speciale ar trebui redirecționate către școlile comunitare pentru a sprijini integrarea copiilor cu dizabilități. Aceste fonduri ar putea acoperi nu doar cheltuielile de adaptare a infrastructurii, dar și formarea profesională a cadrelor didactice și furnizarea de resurse educaționale adaptate. Crearea de materiale didactice adaptate este esențială pentru un proces de învățare eficient. Aceste materiale, care includ, de exemplu, manuale în limbaj Braille și tehnologii audio-vizuale pentru elevii cu deficiențe de auz și vedere, sunt necesare pentru a asigura calitatea educației și includerea fiecărui copil în procesul de învățare. Având în vedere deficitul de personal calificat, este vitală formarea continuă a specialiștilor în educație incluzivă. Aceasta ar include atât instruire practică în psiho-pedagogie specială, cât și pregătire în limbajul mimico-gestual, adaptarea metodelor de predare și utilizarea echipamentelor asistive.

Referințe bibliografice:

1. Hotărârea Guvernului Nr. 523 din 11-07-2011 cu privire la aprobarea Programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020, Publicat: 15-07-2011 în Monitorul Oficial Nr. 114-116 art. 589, Versiune în vigoare din 11.08.17 în baza modificărilor prin HG592 din 24.07.17, MO289-300/11.08.17 art.727. [Accesat 24.11.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=103260&lang=ro

2. Legea Parlamentului Nr. 60 din 30-03-2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, Publicat: 27-07-2012 în Monitorul Oficial Nr. 155-159, art. 508, MODIFICAT: LP256 din 17.08.23, MO341-342/06.09.23 art.603; în vigoare 01.01.24. [Accesat 24.11.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139006&lang=ro

3. Hotărârea Guvernului Nr. 950 din 06-12-2023 cu privire la aprobarea Programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2024-2027, Publicat: 30-12-2023 în Monitorul Oficial Nr. 519-522 art. 1281. [Accesat 24.11.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141025&lang=ro

4. UNICEF (2024). UNICEF și AO „Prietena Mea" prezintă rezultatele unei analize sociologice privind experiențele părinților copiilor cu nevoi speciale din Moldova, 23 februarie 2024, [Accesat 24.11.2024]. Disponibil: https://www.unicef.org/moldova/comunicate-de-pres%C4%83/unicef-%C8%99i-ao-%E2%80%9Eprietena-mea-prezint%C4%83-rezultatele-unei-analize-sociologice

5. GORAȘ-POSTICĂ, V., GUȚU, S. Educația incluzivă în Republica Moldova: repere legislativ-reglatorii actualizate și inegalități perpetuate. In: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe ale Educației), 2018, nr. 5(115), pp. 13-17. ISSN 1857-2103. [Accesat 24.11.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/02.%20p.13-17.pdf

6. UNICEF (2009). Educația de bază în Republica Moldova din perspectiva școlii prietenoase copilului. Chișinău 2009, [Accesat 24.11.2024]. Disponibil: https://www.unicef.org/moldova/educatia_de_baza_Rom.pdf